वैरिणो दिशि । अन्यत्र क्षत्रिणं द्वन्द्वं कृत्वा चरयति वेधेत् । रथपतिर्वदा वैरी स्वद्वन्द्वं तदाचरेत् । अजाश्वगावश्वैरी अश्वद्वन्द्वं तदाचरेत् । गिरिद्वन्द्वं रूपः वेधेत् यस्य स्वाद् दिविधो रिपुः । सर्वो हि त्रिविधो वृद्धः समाधाद्युपदिश्यते । प्रतिराजस्य राज्याग्रे प्रकटे गुप्त एव च । राज्याग्रे वैधिकान् रक्षेत् प्रकटे निवसेत् स्वयम् । गुप्तेऽस्त्रकोषदुर्गाणां संरक्षेदिति निश्चयः" । तस्य सामान्यतो युद्धा नीतिशास्त्रोक्ताः यथा "सप्तवेशावरणं द्वन्द्वतत्तमुच्यते । अन्यत्र वन्दिभावेव न ताहग्वयमाश्रयेत् । भूतद्वन्द्वं महीद्वन्द्वं गिरिद्वन्द्वं तथैव च । भूतद्वन्द्वमित्याहुर्वोढृद्वन्द्वं प्रकीर्तितम् । वोढृशून्यं हि यत् द्वन्द्वं भूतकावयवं हि तत्" । अन्यत्र च "यावत् प्रमाणं नगरं हि राज्ञां ततो भवेदुत्तमभध्यमान्तम् । त्रिंशत्सहस्रं च युधोत्तरेण त्रिंशेयजानां धरणीपतीनाम्" नर्मसु "यदन्यद् द्विविधं द्वन्द्वं चयूते धरणीभुजाम् । ताभ्यामेवातिरिच्येत मन्त्रद्वन्द्वं विशेषतः । अन्येषु दैवात् भिन्नेषु मन्त्रद्वन्द्वात् जयेन्नृपः । मन्त्रद्वन्द्वे हि भिन्ने हि न चान्यत् कार्यकारणम्" । भोजः 'तदेव वैरिदुर्वृत्तं विस्तीर्णविषमस्य तत् । सप्तवेशावरणं तद्वन्द्वतत्तमं विदुः' ।

द्वन्द्वगद पु० दुःखरूपो गदः । रागद्वेषादिरूपे रोगे । "अहं कृरिः सर्वमिदं जनार्दनो नान्यं ततः कारणकार्यजातम् । दैवक्रमनो यस्य न तस्य भूयो भवोद्भवा दुःखगदा भवन्ति" विष्णुपु० ।

द्वन्द्वचर पुंस्त्री द्वन्द्वीभूय मिथुनीभूय चरति चर–ट । चक्रवाके हेमच० स्त्रियां जातित्वात् ङीप् । "यद्विना पुनरेति शर्वरी दयिता द्वन्द्वचरं पतत्रिणम्" रघुः । त्रिनि द्वन्द्वचारिन् अमर० त्रिका० स्त्रियां ङीप् ।

द्वन्द्वज त्रि०द्वन्द्वात् जायते जन–ड । वातपित्तश्लेष्मणां मध्ये द्वाभ्यां दोषाभ्यां जाते १रोगादौ बाधवनिदानम् २कलहात् जाते च ।

द्वन्द्वयुद्ध न० द्वयोर्द्वयोर्युद्धम् । द्वयोर्द्वयोर्युद्धे "कैराते द्वन्द्वयुद्धे च यदिदं समवर्तत" भा०उ०१८५अ० । "वज्रनि भुवि चित्राणि द्वन्द्वयुद्धानि सञ्जय !" भा०द्रो० १५अ० ।

द्वय न०द्वयवयम् द्वि–अवयवे तयप् तस्य वा अयच् । १द्वयोरवयवे २द्वित्वे अत्र स्त्रीत्वमपि ङीप् । "अतदुद्वयोलिखरसुन्दरानरे" नैष० "कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः" भा०र० द्वे अवयवे यस्य अयच् । २द्वित्वान्विते त्रि० अयचः तयप्स्थानिकत्वात् जसि सर्वनामता "द्वयेऽप्यच्छन्न विनीतमार्गाः" माघः "व्यथां द्वयेनापि मेदिनी भृतामिति" माघे द्वयेनामित्यत्राप्यन्ये तु द्वयं द्वित्वमिच्छन्ति द्वय–क्विप् तेनामिति समर्थन्ते । स्त्रियां ङीप् । "द्वयीषु निःशेष द्वयार्पितं द्वयम्" कुमा० अत्र द्वयेऽपीति पाठान्तरम् ।

द्वयाग्नि पु०द्वयः द्विरूपोऽग्निरत्र । पाठिद्रुमे चित्रके (चिता) इति भाषा इति शब्दच०तस्य प्रचुराग्निरूपत्वात्तथात्वम् ।

द्वयातिग त्रि० द्वयं रजस्तमसो द्वित्वमतिगच्छति अति+गम–ड । रजस्तमोभ्यामनभिभूतसत्त्वगुणयुक्ते अमरः ।

द्वयाविन् त्रि० द्वयमस्त्यस्य वेदे "बहुलं छन्दसि" मत्वर्थे विनि "छन्दोविनृप्रकरणे श्रोत्रामेखलाद्वयोभयरज्जा हृदयानां दीर्घश्चेति वक्तव्यम्" वार्ति०विनि पूर्वपददीर्घश्च । द्वित्वयुक्ते स्त्रियां ङीप् ।

द्वयु पु०द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां युक्ता द्वि+यु–अ–कु पृषो० । प्रत्यक्षतो हितवादिनि परोक्षतोऽहितवादिनि एवं द्विप्रकारयुते यमौ "दुर्हणा वा उपद्वयुः" ऋ०८।१८।१४भाष्यभा० ।

द्वर त्रि० द्व–आवृतौ अच् । आवरणकारके द्व–ऽन् । हरि तत्रार्थे "स हि द्वरो द्वरिषु वन्ते" ऋ०१।५२।२ ।

द्वा:(द्वा)स्थ पु० द्वारि तिष्ठति स्था–क वा विसर्गलोपः । द्वारपाले अमरः । "ते यज्ञनि निरवैगात् दुष्टं वद्वाःस्थवीक्षिताः" कुमा० "विद्वानपि तयोर्द्वाःस्थः समय वज्रमोऽभिनत्" रघुः । [अमरः ।

द्वा:(द्वा)स्थित द्वारि स्थितः वा विसर्गलोपः । द्वारपाले

द्वा(द्वि)चत्वारिंश त्रि० द्वा(द्वि)चत्वारिंशतः पूरणः डट् । येन द्वाचत्वारिंत् संख्या पूर्यते तस्मिन् । स्त्रियां ङीप् ।

द्वा(द्वि)चत्वारिंशत् स्त्री द्व्यधिका चत्वारिंशत् द्विगुद्वन्द्वस्य वा आत्वम् । द्व्यधिकचत्वारिंशत्संख्यायाम् तदन्विते च । सामप्रमाणमस्य ठन् । द्वा(द्वि)चत्वारिंशतिक तत्प्रमाणे त्रि० पूरणे तमप् द्वा(द्वि)चत्वारिंशत्तम तत्संख्यापूरणे त्रि० ।

द्वाज पु० द्वाभ्यां जायते जन–ड पृषो० । द्वाभ्यां जाते "नाम निर्वचनं तस्य श्लोकमेकं पुरा जगुः । मूढे ! भर द्वाजमिमं भरद्वाजं वदन्त्यते ! । यातौ बहुज्ञा पितरौ भरद्वाजमथाब्रुवत्" भाग०९।२०।५ "तत्र प्रथमं पुत्रं त्यक्त्वा यान्तौ ममतां वदन्त्यतिराष्ट्रे मूढे ! इमं पुत्रं भर पुष्णीष्व । भर्तुर्बिभेमीति चेत्तत्राह द्वाजम् एकस्य क्षेत्रे अन्यस्य बीजेनेत्यादिरूपं द्वाभ्यां जातं अतस्तस्यायं पुत्र इति तस्मात् न भयमित्यर्थः । एवमुक्त्वा यतौ तं